

Ney Sazı Eğitiminde Üslûp/Tavır Oluşturma ve İcâzet Süreci

FATMA NUR DURAN

Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türk Müziği
Ankara, TÜRKİYE f.duran@hbv.edu.tr

Geliş Tarihi / Received Date : 18.04.2022
Kabul Tarihi / Accepted Date : 30.05.2022
Yayın Tarihi / Published Date : 30.06.2022

Atıf/ Cite as

Duran, Fatma Nur. "Ney Sazı Eğitiminde Üslûp/Tavır Oluşturma ve İcâzet Süreci". *İstem* 20/39 (2022): 139-156. <https://doi.org/10.31591/istem.1134844>

Öz

Bu makalede; Türk Müsikisinde yazılı icâzetin olmamasının otoriteler tarafından nasıl değerlendirildiğini yansıtmak, geleneğin sürdürülme aşamalarının icâzet ve üslûp/tavır özelinde ne şekilde devam ettirildiği göstermek amaçlanmıştır. Çalışma; Türk müsikisinde usta-çırak ilişkisinin, ekol temsilcileri tarafından gelenek temelli öğretimle ney sazı üzerinden değerlendirilmesi açısından ve nasıl aşamalardan geçildiğinin yine ekol temsilcilerinin dilinden yansıtılması bakımından önem arz etmektedir. Bu çalışmada evren; Türk Müsikisi'nde icâzet kavramı, örneklem ise ney sazının klasik âsârda önemli temsilcilerinden Kutb-i Nâyî Niyâzi Sayın ve ekolü olarak belirlenmiştir. Niyazi Sayın'ın icâzet seviyesindeki üç öğrencisi sınırlılık oluşturmuştur. Çalışmada kaynak tarama, görüşme/mülâkât yöntemleri kullanılmıştır. Bulgu ve yorumlarda, üslûp-tavır ve icâzet kavramlarının umûmi unsurları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın alt problemini oluşturan başlıklara, sınırlılık oluşturan üç kişi ile yapılan görüşmeler sonucunda cevap aranmıştır. Sonuç olarak ise; günümüzde benimsenen icâzet kavramının (icâzet seviyesinde bir eğitimin) geleneği yaşatmak için sürdürülmeye devam edildiği görülmüştür. Ancak sosyo-kültürel etkilerin bu geleneği yaşatmada en büyük etken ya da engel olduğu, müsikî eğitiminde icâzet sürecinin gerekliliği ve bu eksende eğitim verilmesi mecburiyeti olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İcâzet, Müsikî İcâzeti, Üslûp, Tavır, Ney

Abstract

Forming a style in reed flute education (training), and the process of degree of competence

This study intends to elaborate on how the lack of written degree of competence in Turkish music has been evaluated by the authorities in the music domain and demonstrate how the phases for the continuity of conventions specifically within the degree of competence in music and style/note have been sustained. The present study is of great cruciality since it includes the evaluation of the mentor system in Turkish music by the school representatives through the traditional education, on the basis of reed flute, and additionally what phases are taken in the process are narrated also by the school representatives. In this study, the population is confined to the notion of degree of competence in Turkish music and the sample is confined to one of the prominent figures of reed flute in the classical style, Kutb-i Nâyî Niyazi Sayın and

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

his school. At the level of degree of competence in music, three students of Niyazi Sayın impose limitations on this study. As for methods, literature review and interviews are employed in the study. In the findings and discussions, the main focus is on the general components of the notions “style” and “degree of competence.” The headings, also the secondary problems of this study are interrogated through the interviews with three people who impose limitations on this study. As for the result, it has turned out that the notion of degree of competence adopted currently has been sustained to keep the traditions alive. However, it has been concluded that socio-cultural impacts are the most influential factor and obstacle in keeping the traditions alive and it is necessary to maintain the process for the degree of competence in music education and provide education accordingly.

Keywords: Ratification, Music Ratification, Style, Method, Reed Flute (Ney).

Giriş

Türk-İslam medeniyetinde, din, san’at, tıp, riyâzî ilimler vb. gibi birçok ilim dalında aktarım silsilesi oluşması için yetkin merci tarafından icâzet belgesi verilmiştir. Verilen icâzetin olmazsa olmaz temel unsurları vardır. Günümüz meşk sistemi ile hâlen yoluna devam eden ama belgesi olmayan bu yöntemde temel unsurlardan biri, talebe ve hoca arasındaki manevî ve ilmî etkileşimdir. Türk Mûsikîsi’nde klasik âsârın devamı sebebiyle mühim bir yere sahip olan üslûp/tavır kavramı da yine talebe-hoca etkileşimi ile kişinin icrâcı kimliğini oluşturur.

Çalışma, gelenekli san’at dallarından olan mûsikîyi içermesi hasebiyle, üslûp-tavır hususu bu menzilde değerlendirilecektir. Kelime anlamı itibarıyla üslûp-tavır kavramlarıyla ilgili “Güzel san’atlarda takip edilen husûsî yol. Umûmî yola ‘mektep’ (ecole), san’atkârın iç karakterine ait husûsî yola ‘üslûp’ (style) denir.”¹ “Üslûp, san’at eserindeki ifade tarzına verilen anlatım biçimi, san’atçıya özgü bir yöntemdir. San’atçıların yarattığı biçim dili kişiliklerinin bir tür dışavurumudur.”² “Benimsenen “şey”in nasıl yapılacağına ilişkin izlenen bir yoldur.”³ “İfade yolu, stil.”⁴ “Tarz, ifade.”⁵ “Devri, dönemi, türü temsil etmektedir.”⁶ şeklinde bazı tanımlar mevcuttur.

Tavır için ise; “Mûsikîde tutulan şahsî ve üstâdâne tarz.”⁷ “İcrâ üslûbu, yorumlama tarzı.”⁸ “Mûsikîde icrâcının kendine mahsus ifâde biçimi.”⁹ gibi görüşler vardır.

¹ Yılmaz Öztuna, *Türk Mûsikîsi Kavram ve Terimleri Ansiklopedisi* (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2000), 545.

² Mahpeyker Yönel, “Üslûp Oluşumunda San’atçı Davranışlarını Etkileyen Durumlar”, *International Social Sciences Studies Journal* 5/44 (Eylül 2019), 5049.

³ İlhan Ersoy, “Üslûp Kavramına Analitik Bir Bakış: Türkiye’de Geleneksel Müziklerde Performans Normları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10/49 (Nisan 2017), 303.

⁴ İlhan Ayverdi, *Misallî Büyük Türkçe Sözlük-Kubbealtı Lugâtı* (İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2016), “Üslûp”, 1298.

⁵ Şemseddin Sami, *Kâmus-ı Türkî*, Önsöz: Prof. Dr. Ömer Faruk Akün (İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1998), “Üslûp”, 113.

⁶ Gülçin Yahya Kaçar, *Türk Mûsikîsinde Eser ve İcrâ Tahlîli Yöntemleri* (Ankara: Gece Kitaplığı, 2020), 61.

⁷ Ferit Devlilioğlu, *Osmalca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 1997), “Tavır”, 1041.

⁸ Ayverdi, “Tavır”, 1212.

⁹ Kaçar, *Türk Mûsikîsinde Eser ve İcrâ Tahlîli Yöntemleri*, 62.

Temel olan gelenek olsa da içinden birçok alternatif çıkması elbette ki san'atın gerekliliğindedir. Esas olan tavır mıdır yoksa üslûp mudur? Herhangi bir tavır benimsemeyen icrâcının üslûbu olması mümkün değil midir? Üslûp-tavır konusu, halen üzerinde fikirler yürütülen ama ortak bir noktada birleşilemeyen bir meseledir.

Medeniyetlerin kültür birikimlerinde san'atın rolü yadsınamaz derecede mühim bir alanı kapsar. San'at, yalnızca ortaya koyulan bir yapı ya da yapıyla sınırlı değildir. O san'atı ortaya koyma ve kabul ettirme biçimi de bir san'attır. Türk-İslam medeniyetinde bu husus, gelenek aktarımı ile ustaca işlenmiştir. Bu aktarım da mâlûm olduğu üzere usta-çırak münâsebeti bağlamında olagelmıştır. Birçok ilim ve bilim dalının eğitim-öğretim ve aktarım sürecini içinde barındıran icâzet; talebelerin ilmî kişiliğinde en büyük öz güveni sağlayan ve ona sosyal çevre oluşturan bir meşk okulunun manevî diplomasıdır. Bu diploma gelenekte; çeşitli ilim ve bilim dallarında belirli şartlar karşılığında verilmiş bir meslek ya da ilim erbâbı sertifikasıdır.

Türk toplumunda “gelenek” ve “öz”e bağlılık ilkesi, dönem, zaman, mekân gözetmeksizin süreklilik oluşturmuştur. Bu süreklilik içerisinde san'atın, ilimin ve çeşitli bilim dallarının da geleneğe bağlı eğitim süreçleri olmuştur. Eğitimi tamamlayan talebeye, hocasının yolunda yürüdüğünü ve yürüyeceğini simgeleyen yeterlilik izni “mezuniyet şهادetnâmesi.”¹⁰ “ruhsat, müsâade.”¹¹ verilir. Bu izin; talebenin öğrenciliğinin yanı sıra öğretici kimliğinin de oluştuğunu belirtir. İcâzet alan kişi ‘hocası gibi olma’ yolunda başarı ile yürümüş ve öğrenci yetiştirmeye hak kazanmıştır. Gelenekte; belli bir ekol temsilcisi tarafından verilen icâzet, geleneğin edep ve âdâbının, san'at ve ilim gibi temel öğrenim dinamikleri ile aktarım silsilesini devam ettireceği hususunu topluma gösterme açısından önem arz etmiştir.

“Mûsikîşinaslar her devirde çok değerli olmuş, korunmuşlar, yeni eserler üretmeleri için teşvik edilmişlerdir. Osmanlı imparatorluğunun gücüyle eşdeğer bir mûsikî san'atına ulaşılmıştır. Mûsikî okulları, dernek ve cemiyetler kurulmuştur.”¹² Osmanlı döneminde medrese eğitiminin sonlandırıldığını yazılı belge halinde gösteren icâzet, mûsikî eğitimi için verilmemiştir. İstisna olabileceği göz önünde bulundurulup tarafımızca araştırılınca da diğer san'at dallarında pek çok örneği bulunmasına rağmen mûsikî için yazılmış bir örneğine rastlanmamıştır. San'at dallarından, özellikle hat san'atı için verilmiş pek çok örnek vardır. Belgenin özelliklerine bakılırsa genel olarak şu bilgilere rastlanır:

“Osmanlı medreselerinde verilen icâzet belgelerinde talebenin adı ile başlanır, hocası, hocasının hocası olarak geriye doğru gider. Sıralanan silsile, ba-

¹⁰ Sami, “İcâzet”, 72.

¹¹ Gülçin Yahya Kaçar, *Klasik Türk Mûsikîsi Güftelerinde Osmanlıca Kelime ve Terkîbler* (Ankara: Gece Kitaplığı, 2017), 221.

¹² Gülçin Yahya Kaçar, *Türk Mûsikîsi Rehberi* (Ankara: Maya Akademi, 2012), 3.

zen meşhur bir âlimde biter ve çoğu kez de Hz. Muhammed'e kadar götürülür. Silsile bazen Allah'ta son bulur. Böylece İslam ilim geleneğinde, ilmin kaynağının yüce Allah olduğu belirtilir. Günümüzdeki diplomalardan farklılık gösteren icâzetnâmelerin planında, Allah'a övgü, Hz. Peygamber'e ve ashabına övgü, icâzetin önemi, talebenin ve hocasının adları, okutulan kitaplar ve ilimlerin adları, müderrisin, öğrencisinden kendisini unutmamasını ve Allah'tan bağışlanma dilemesini istediği ibâreler de yer alır. Ayrıca öğrenciye tavsiye edilen öğretim yöntemi ve son olarak imza ve icâzetin verilmiş tarihi bulunur."¹³

Bu çalışmada; Türk müsikisinde yazılı icâzet olmadığı bilgisine ve tecrübesine sahip olunmakla beraber, belgesi olmasa da icâzet seviyesinde eğitim alan usta icrâcılar ile görüş alışverişinde bulunulmuş, müsikîde neden yazılı bir icâzet olmadığı üzerine araştırmalar yapılmıştır. "Türk müsikîsi geleneğinde icâzet yoktur, müsikî eğitimi yazılı belge ile tescillenmez" görüşü mevcut olduğundan "eğitim süreci" kavramı kullanılmıştır. Bu sebeple; "Türk müsikînde icâzet" kavramı, "Türk müsikîsinde icâzet seviyesinde eğitim süreci" olarak düşünülmalıdır.

Araştırmanın Problem Cümlesi:

Türk müsikîs'i'nde icâzet sürecinin Ney sazı özelinde gelenek temelli eğitimi ve üslûp/tavır oluşturma süreci nasıldır?

Araştırmanın Alt Problemleri:

- 1- Gelenek ve Günümüzde İcâzet Süreci nasıldır?
- 2- İcâzet Alacak Kişide Bulunması Gereken (Maddî, Mânevî ve Fiziki) Özellikler Nelerdir?
- 3- İcâzet Verebilmek İçin Hangi Şartlar Gereklidir?
- 4- İcâzet Sürecini Etkileyen İç ve Dış Faktörler Nelerdir?
- 5- Üslûp/Tavır Oluşturmak İçin Yapılan Çalışmalar Nelerdir?

Araştırmanın Amacı:

Bu çalışma; Ney sazının eğitim sürecinde üslûp/tavır kazanmak için ne gibi aşamalardan geçildiğini ortaya koymak amaçlı yapılmıştır. Ayrıca icâzet alınması yani icâzet seviyesinde eğitim alınması ve üslûp/tavır oluşturma sürecinin nasıl geliştiği, gelenekçi eğitimin günümüz şartlarına nasıl yansıdığı amacıyla kaleme alınmıştır.

Araştırmanın Önemi:

Türk Müsikîs'i'nde "tekke kültürü" ile geleneğe kazandırılan ney sazının tasavvuf temelli oluşum süreci; çeşitli metaforları karşılması bakımından dikkat

¹³ Abdullah Özbolet, "İcâzet Merasiminden Mezuniyet Törenine: Bir Geçiş Dönemi Ritüelinde Süreklilik ve Değişim", *Millî Folklor Dergisi* 16/121 (Bahar 2019), 104.

çeker. Kullanıldığı ortamlarda saz olarak görülmesinin yanı sıra ‘insan-ı kâmil’i temsil etmesi, bu sazın eğitiminde mânevi unsurların ön plana çıkmasını sağlar. Gelenek temelli eğitimde bu koşullar geçerli iken, yakın geçmişe bakıldığında bahsi geçen şartlar çeşitli dinamikler ile değişime mâruz kalmıştır. Bu çalışma; ney sazının Türk mûsikîsi, tasavvuf ve tasavvuf edebiyatı kültüründeki yeri hasebiyle geleneğin yansımalarını açığa çıkarması bakımından önem arz etmektedir.

Araştırmanın Evren ve Örnekleme:

Türk-İslam medeniyetinde gelenek temelli eğitimin diploması icâzettir. San’at, ilim ve bilim dallarında verilen yeterlilik izninin, Türk mûsikîsinde de kendine özgü vâroluş süreci vardır. Bu çalışmada evren; Türk Mûsikîs’inde icâzet kavramı olarak belirlenmiştir. Çalışmanın örneklemini ise ney sazının klasik âsârda önemli temsilcilerinden Kutb-i Nâyî Niyâzi Sayın ve ekolü oluşturmaktadır.

1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma; “öz”e bağlılık hususunun kültürel dinamiklerle değişiminin saptanması kapsamında ney sazı örneği ile sunulmuştur. Ney sazında üslûp/tavır kavramının gerekliliği, verilen icâzetin oluşum ve gelişim süreci; eğitimci gelenek temsilcileri tarafından anlatılmış ve yorumlanmıştır.

Çalışmada; kaynak tarama, görüşme ve mülakat yöntemleri kullanılmıştır. Ses ve görüntü olarak kaydedilen veriler yazıya çevrilmiş, alt başlıklara göre düzenlenmiştir. Görüşme metinleri uzun olduğundan, çalışmada sadece ilgili cümlelere yer verilmiştir.

2. Bulgular ve Yorumlar

Türk mûsikîsinde yazılı bir belge olarak verilmeyen icâzet, hocanın öğrencisini taltif ve takdir etmesi üzerine gelenek aktarımında rol alabilmesi için verilen sözlü bir izin niteliğindedir. Hoca, öğrencisi ile ilgili, gelenek temelli eğitimi aktarmada kendisiyle aynı yolu devam ettireceği hususunda mutmain olunca, dilinden dökülen bir taltif sözcüğü, o öğrencinin belirli bir olgunluğa ulaşmış bir ekol temsilcisi olabileceği desturunu da beraberinde getirir. “Çünkü icâzet bir seviye bildirir.”¹⁴

İlimde tahsilini tamamlayanlara verilen icâzet belgesi, mûsikî eğitimi sonrasında neden verilmemiştir? Mûsikînin riyazi ilimler içerisinde yer aldığını yazan ve örnekleyen kaynaklara rağmen mûsikî bir ilim olarak görülmemiş midir? Ya da gelenekli san’atlarda öğrenmenin sonsuz olduğu düşünülürse; diğer san’at dallarında da bu hususun geçerli olması gerekmez mi? Bu durumda mûsikî gelenekli mi değildir yoksa san’at mı değildir soruları akla gelmektedir.

2.1. Gelenek ve Günümüzde İcâzet Süreci

¹⁴ Hüseyin Atay, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi* (Ankara: Atay Yayınları, 2018), 132.

Türk kültüründe aktarımın temel taşı olan gelenek kavramı, yüzyıllar boyunca hâkimiyetini sürdürmüş bir kurallar bütünüdür. Bu kurallar; harekete geçtiği toplumlarda ya da topluluklarda kanun hükmünde seyretmiş, bazen de hüküm merci olabilmıştır. Kültürü yaşatmak için verilen bu çaba dini, ırkı, eğitim seviyesi ne olursa olsun her zaman galip gelen taraf olmuş ve değerlerin yaşaması için varlığını sürdürmüştür.

Ney sazının, özellikle Mevlevîhâneler’de, bir nevî çile denilebilecek bir eğitim süreci vardır. Tüm perdeleri kapalı olarak ney-niyazın eline verilen bu enstrümanda, kıdem sırası önem teşkil eder. Ustanın karşısına kıdem sırası ile oturulur ve neyin perde açkısı bu sıraya göre değişmektedir. Kişinin maddi ve manevî gelişimine göre perde açkıları birer birer artarak şimdiki hâlini alır. Gelecekte matbahtan başlayan eğitim sürecinin amacı öncelikle “Nefs’e” ders vermektir. Ney-niyâz’ın girmiş olduğu bu yol fizikî çabadan ziyade sabrı geliştirmek ve nefsi eğitmek üzere belirlenir. Eğitim sürecinin mühim yapı taşlarından olan mûsikî ise; “Seyr-i sülûk” süresince hem bir eğitim hem de rehabilite özelliği taşımaktadır.

Mûsikîde yazılı icâzet belgesi olmasa da bazı mûsikîşinasların hat ve islami ilimler gibi derslerden icâzetleri ya da icâzet ile aldıkları mahlasları vardır. Rauf Yekta Bey buna en güzel örneklerdendir. “Asıl adı olan Mehmet Rauf un yanına 'Yekta' mahlasını hocası icâzet alırken eklemiş ve kendisi de o tarihten itibaren Rauf Yekta ismini kullanmıştır.”¹⁵ “Neyzen Emin Dede’nin de camii dersleri okuyarak icâzet aldığı bilinir. Aynı zamanda hat san’atında da icâzeti bulunan Emin Dede, ‘Yazıcı’ soyadını hattatlığı sebebiyle almıştır.”¹⁶

Mûsikînin değerli yapı taşlarından olan Dede Efendi’nin yazılı bir şekilde icâzeti olmasa da hocası Ali Nutkî Dede’nin takdirine mazhâr olduğu bilinir. “Ali Nutkî Dede şâkirdi için; “Oğlum! Mûsikî ilmi sana bir mevhibe-i ilâhiyedir! Öyle görüyorum ki istikbâlin en büyük üstâdı olacaksın. Cenâb-ı Hak feyzini müzdât etsin!”¹⁷ demiştir. Dede Efendi bu sözlerle belgeden daha değerli bir icâzet almıştır.

Edebiyat ve şiir alanında icâzet verildiği halde mûsikîde neden verilmediği hususu hayli düşündürücüdür. “Şiir dalındaki icâzete; Ali b. Muhammed b. Mahfuz el-Alevî tarafından oğlu Sıddık b. Ali’ye H. 691 yılında verilen icâzet, Ömer b. el-Ferid’in bir şiir kitabını öğretme izni içermesi bakımından örnek olarak gösterilebilir.”¹⁸

“San’at ve meslek icâzeti, bilgiden çok iş, san’at ve beceriye dayalı üretim ve hizmet erbabı arasında kendi özel eğitimleri sonunda verilen icâzetler olup Ahilik ve hat icâzetleri bu türün örneklerindedir. Bazı san’at ve meslek icâzet-

¹⁵ Mehmet Öncel, “Rauf Yektâ Bey”, ed. Hüseyin Türkan (İstanbul: İlke Yayıncılık, 2014), 47.

¹⁶ Nazmi Özalp, *Türk Müsikîsi Tarihi-II* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2000), 176-178.

¹⁷ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Hoş Sadâ* (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1958), 134.

¹⁸ Mesut İdriz, “İslâm Eğitim Yaşamında İcazet Geleneği”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 1/3 (2003), 181.

leri dışında bütün icâzetler Arapça yazılmıştır.”¹⁹ “Hat tarihi kaynakları san’at alanındaki icâzet alma usûlünün, 15. yüzyıl hattatlarından olan Abdurrahman-ı Sabıg tarafından konulduğunu yazarlar ancak görülebilen en eski icâzetnâme 17. yüzyıl sonlarına aittir.”²⁰

Sadrettin Özçimi; “Ney’de icâzetin olduğu insanlar tarafından düşünülen bir şey fakat bizde yazılı bir icâzet yoktur” diye belirtir ve “İnsanlar kendilerini ispat ederler, bütün mûsikî mahfili onların san’atlarına evet dediği gün onlar zaten icâzetlerini almışlardır. Yazılı bir icâzetnâmeye bugüne kadar ihtiyaç hissedilmemiş. Yani hocanın talebesini kabullenip, sadece hocanın da değil bütün mûsikî âleminin o insana ‘Evet bu kişi hakikaten neyzen olmuştur, güzel neyzenidir, Maşallah’ dediği an icâzetini almıştır. Lafzî olarak söylenir.”²¹ diye ekler. Niyazi Sayın’ın ilk öğrencilerinden olan Ömer Erdoğan; Niyazi hocanın hocası olan Halil Dikmen’in, Niyazi Hoca’ya sözlü icâzet verdiğini belirtir. “Niyazi Hoca’nın; radyoya haftada bir veya iki gün programa çağrıldığında ‘Ben öyle gelemem hocama sorayım’ dediğini, Halil Bey’e ‘Hocam beni haftada bir yahut iki gün radyodan istiyorlar, ne dersiniz?’ diye sorduğunu ve Halil Bey’in de ‘Git Niyazi biraz ney tavrı öğrensinler’ diye cevap verdiğini söyler. “Bu çok önemlidir. Bu icâzet gibi bir sözdür”²² diye aktarır. Yavuz Akalın, icâzetin; Türk mûsikisinde meşk ile hoca ve talebesinin birlikte çalışmaları suretiyle sözlü eserler ve saz eserleri repertuarının yüzyıllar boyu nesilden nesile intikalini sağlamış bir eğitim ve öğretim yönteminin izin safhası olduğunu belirtir²³.

Çalışmanın örneklemini içeren otoritelere, alt başlıklar çerçevesinde sorulan görüşme soruları, çalışmanın ek kısmında verilmiş olup, cevapların yalnızca ilgili kısımları seçilmiştir.

“Gelenekteki icâzet (Hocanızın aldığı eğitim süreci), sizin aldığınız eğitim süreci ve günümüzde verilen icâzet arasında eğitim yönünden ne gibi farklar vardır?” sorusuna Erdoğan: “Çok fark var tabii ki. Benden önce, benim neslim ve benden sonraki kuşaklar arasında genel kültür eksikliği var. Edebiyat, tarih, tasavvuf kültürü hakkında bilgimiz yok. Kitaptan öğrenilmiyor bunlar. Cami mûsikîsi hakkında fazla bir malumatımız olmadığı için her şey de ona göre eksik oluyor” yanıtını vermiştir. Özçimi: Her şeyden evvel san’at bugün meşkten çıkıp okul sıralarına düşmüştür. San’at okulda öğrenilmez. Ben konservatuvarın ilk talebelerindenim. Konservatuvara gittiğimde o zaman okulun neredeyse bütün hocaları o günün en ünlü san’atkarları idi. Bizim hocalarımız başta Niyazi Sayın hocam, rahmetli Aka Gündüz hocam ve Necdet Yaşar hocam elimizden

¹⁹ Cemil Akpınar, “İcâzet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim 3 Haziran 2020).

²⁰ Mustafa Uğur Derman, “Türk Yazı San’atında İcâzetnâmeler ve Taklid Yazılar”, *VII. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1972-1973), 2/717.

²¹ 6 Haziran 2020 tarihinde Sadrettin Özçimi ile evinde yapılan mülakâta kaydedilmiştir.

²² 3 Temmuz 2020 tarihinde Ömer Erdoğan ile yapılan video konferansta kaydedilmiştir.

²³ 1 Eylül 2020 tarihinde Yavuz Akalın tarafından mülakât sorularına e-mail yoluyla verilen cevaplardır.

tuttu da bizi okulun dışında devamlı yanlarında bulundurdular. Hangi meclise gittilerse birlikteydik. Bu adam acemidir, küçüktür demediler yanlarında bizim icrâma yer verdiler. Yani okulda bu san'atın bizim arzu ettiğimiz manada öğrenilmesi mümkün değil. Ancak kitâbî bilgiler öğrenirsiniz, onunla kalırsınız. San'atı ortaya çıkaran sebeplere bakmak lazım. San'atın aslına inmek lazım. San'at nedir? Hangi ihtiyaca binâen çıkmıştır? İnsan san'atla niye uğraşır veya niye uğraşmalıdır ve nasıl uğraşmalıdır? sorusuna gelince işler ciddi manada derinleşmeye başlıyor” demiştir. Akalın ise; “Belki yaşayan son büyük üstadlardan meşk etme şansını elde eden son nesil idik. Bu tarz öğrenime talep artık azalmakta” diye fikirlerini belirtir.

Her bir öğrencinin gördüğü eğitimin zamanı ya da mekânı aynı olsa da kişiye göre fark arz ettiği görülür. Bunun sebebi; talebenin ihtiyaç derecesi ile verilen eğitimin kişiye göre uygunluk oranının derecesi arasındaki farklılıktır. Tâbî olunan hocanın yanına nasıl bir donanımla gidilirse, eğitim düzeyi de ona göre olmaktadır. Burada öğrencinin ne istediğinden ziyâde, hocanın tasarrufu önceliklidir.

“Günümüzde icâzet geleneğinin sürdürülmesi için yapılan çalışmalar nelerdir?” sorusuna Erdoğanlar; “Genç arkadaşlar iyi çalışıyorlar” diyerek kendinden sonra gelen gelenekçi eğitimin yok olmadığı üzerinde durur. Özçimi; “Birilerinin bunu bu şekilde -gelenek temelli- devam ettirmesi gerekiyor. Eğer biz bunları bu dikkatle devam ettirmezsek inanın bu gidişle çok yakın bir gelecekte geleneksel san'atlarımızdan, geleneksel üslûplarımızdan eser kalmayacak. Onun için az da olsa biz bari birilerine, gençlere aktaralım aşılalım ki görevimizi tam yapmış olalım diye düşünüyorum” der. Akalın; “Bu tarz öğrenime talep artık azalmakta çünkü çağımızda her şey çabuk olmalı anlayışı var. Her şey hızlı ve çok çaba harcamadan olsun isteniyor. Bu anlayış bizim san'atlarımız için uygun bir anlayış değil. Bizim san'atlarımızda ve meşkte çok tekrar şarttır ve olgunlaşmak için zaman önemli bir unsurdur” diye anlatır.

Günümüz şartlarında icâzet geleneğinin az sayıda kişi tarafından devam ettirildiği mâlumdur. Özellikle ney sazında, meşk temelli eğitimin yerini nota temelli eğitim almıştır. Örneklem grubundaki hocaların da belirttiği üzere, gelenek temelli eğitime sabır gösteren kişi sayısı azdır. Bunun sebebi; günümüz şartlarında her şeyin hızlı bir şekilde ilerlemesi nedeniyle kişinin bekleme yetisinin kaybolmaya yüz tutması olarak değerlendirilebilir.

2.2. İcâzet Alacak Kişide Bulunması Gereken Özellikler

Türk Mûsikîsi'nde mühim bir yere sahip olan ney sazının eğitim süreci; kişiye, mekâna ve şartlara göre çeşitlilik göstermiştir. Kaynaklarda çıkış yeri olarak Sümerler'e dayandırılan fakat “Sümer üflemelilerinden olan ve ismine na dedikleri üflemelinin kamyştan yapılması, uzunluk, perde sayıları, dilli olup olmamaları ve imâl edildikleri malzeme gibi önemli konularda birbirinden ayrılımları sebebiyle, adının na olması esas yapısı itibariyle ney olacağı anlamına gel-

mez.”²⁴ şeklinde ifade edilen bu saz, Türkler ve Müslümanlar arasında enstrümandan ziyâde manevî bir öneme sahiptir. Geleneğe dayalı eğitim sürecinin sonunda, aktarım silsilesinin halkası görevini karşılayan ve uygunluğu, yeterliliği simgeleyen icâzet verilir. Her isteyen kişinin sahip olamayacağı icâzetin belli başlı kuralları vardır. Bunlar; geleneği takipte oluşturulan genel şartlar olabileceği gibi, öğreticinin inisiyatifinde süregelen bir kurallar bütünüyle de belirlenebilir.

“İcâzet alabilmek için ne gibi özelliklere sahip olmak gerekir? Bu özellikleri belirleyen yetki mercii kimdir? sorusuna, Erdoğdular; “Ekol denen bir şey var ya, Aziz Dede, onun talebesi Emin Bey, onun talebesi Halil Dikmen ve Halil Can, sonra Niyazi Sayın ve bizler geliyoruz. Birebir taklit de değil ama bu ekole benzeyecek. Hat san’atında da aynıdır. Hocayı birebir taklit etmek zararlıdır diyorlar ama hocaya da benzemesi gerekir. Bu bir ekol meselesidir” der. Özçimi; “Günümüzde bizler bununla çok az karşılaştığımız için mecburen kabul gösteriyoruz ‘aman ne güzel, keşke’ diye düşünerek bakıyoruz. Fakat zaman içerisinde o arkadaşlarımızın çok kısa zamanda asıl gayeleri ortaya çıkıyor. Ondan sonra da tavrımızı belirlemiş oluyoruz. Tabi daha ilk gelişinden, halinden, tavrından, edebinden, konuşmasından birkaç soru ile onun hakiki gayesini anlamak mümkün aslında. Biz de icâbında onu yapıyoruz. Onun gayesi anlaşılınca biz de tavrımızı ona göre belirliyoruz. Mesela ebru san’atında yazılı ve mülâkat ile derse kabul ediyorduk. Mûsikîde böyle bir ortam henüz yok” diye belirtir. Akalın ise daha çok, eğitimin nasıl olduğu ve nasıl olması gerektiği hususu üzerinde durarak genel bir fikir belirtir ve "Bizim mûsikîmizi sadece bir metoda dayalı olarak öğrenmek ve anlamak pek mümkün değildir. Bu sebeple talebe Hocanın dizinin dibinde oturup görerek, duyarak bu eğitimi almalıdır” diye anlatır.

Bahsi geçen görüşler üzerinde durulacak olursa; eğitim almak isteyen kişinin şartlara uygunluğunun yanı sıra, bağlılık düşüncesinin esas olduğu görülmektedir. Ekol temsilcisinin temsilcisi olabilme şansı, kişinin sabrı ve mânevî sadakatine bağlıdır. Bu süreç; uzun ya da kısa fark etmeksizin koşulsuzluk derecesinde bir anlayışla sürdürülebilir ve sonuçlandırılabilir. Çünkü temsil etmek istenilen ekolün de gördüğü eğitim bu düstur üzere olmuştur.

Maddî Özellikler:

Usta, san’at ve eğitim yoluna kendini adanmış biri ise; kendi durumu her ne olursa olsun maddi bir karşılık gözetmeksizin eğitim verir. Çünkü onun için mühim olan gelenek, san’at, milli ve manevî değerlerdir. Maddi bir bedel almaması, yetiştirdiği öğrencilerin de icâzet yetkisi olduğunda aynı düstur ile hareket etmesi gerektiğini göstermek içindir. “İslami gelenekte öğrenimi sonunda ilmi ehliyeti görülen kimseye icâzet verilmesi dini ve ahlaki bir vecibe, verilmemesi ise bir hak ihlali olarak telakki edilmiş, bu sebeple icâzet verme karşılığında pa-

²⁴ Ali Tan - Mustafa Çıpan. Ney (Konya: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013), 21.

ra almak caiz görülmemiştir”²⁵

Ustanın maddiyat talebi olmaması, maddi etkenlerin oluşturacağı bazı sorunları ortadan kaldırmaz. Zira eğitim alabilmek için her şeyden önce bir saza sahip olunmalıdır. Meşk yapılan mekânda saz elbette ki vardır fakat talebenin şahsına ait sazi olması eğitim sürecinde aşama kaydedilmesi bakımından önemlidir. Meşk yapılan mekân dergâh, tekke, vakıf vb. değil ise mekânın varlığını sürdürmesi, eğitimin aksamaması ve şahısların kişisel işlerini karşılayabilmesi maddiyat ile doğru orantılı olabilmektedir. Bu sebeple maddi gelir, eğitim aşamasında duruma göre avantaj ya da dezavantaj oluşmasına zemin hazırlayabilir. Bu da öğretici ve öğrencinin geliştireceği çözümler doğrultusunda bir sonuca ulaşır.

Mânevî Özellikler

Süregelen eğitim sürecinde her derste müzik eğitimi yer almamıştır. Bazen sadece sohbet ederek bazen yemek yiyerek bazen de sükût edilerek hal diliyle eğitim verilmiştir.

Öğreticinin bizzat dizi dibinde aylarca, yıllarca ilim tahsil edilmek suretiyle edinilen icâzetin, maddî koşulların yanı sıra manevî şartlar da içermesi bir zorunluluk arz etmektedir. Sadece yetenekli ve çalışkan olmak bu süreçte kâfi gelmeyen özelliklerdendir. Uyumlu olmak ve her şeyden önce hocasına tâbi olmak temel koşullardandır. Madden eğitim mekânında olmak yeterli değildir. İlmî etkileşimden ziyâde hoca-talebe arasında oluşan manevî etkileşim, bu süreçte çizilen yolun bir nevî pusulası niteliğindedir. Çünkü talebe san’atla beraber san’atın edebini, âdâbını ve mâneviyatını da öğrenir. Bu süreçte insan olma vasfı san’atının önüne geçerse, bu durum icâzet alma süresinin kısalması yolunda atılan olumlu bir adım olarak değerlendirilir. Özçimi; Niyazi Hoca’nın bir mekânda karşılaştığı öğrenciler ile yaptığı küçük bir sohbette “Ney üflemeye çalışıyorsunuz Maşallah, iyi de Hz. Mevlâna ney üfleyin dememiş ki, dinleyin demiş” der ve “Burada çok büyük bir ders var aslında. Demek ki ney üflemeden önce bir dinlemek lazım. Ney dinlemeyeceğiz, Hz. Mevlana’nın ney hususunda ki söylediklerini dinleyeceğiz. Onu merak edip dinlediğinizde ve okuduğunuzda neyin hangi gâye ile öğrenilmesi gerektiğini anlamaya başlıyorsunuz. Dolayısıyla ona göre bir hoca ararsınız, ona göre kendinize bir yol çizersiniz ve o yolda ilerlemeye başlıyorsunuz. Zaten oradan hareket etmek suretiyle gittiğiniz yolda kesinlikle o hoca size neyin yanında başlangıçtaki gayenizi öğretmeye başlayacaktır. Bizler bütün hocalar olarak onu ihmal ediyoruz. Öğretmekte olduğumuz herhangi bir sazın ya da san’atın yanında asıl öğretilmesi gereken o san’atın temelini oluşturan şeyleri es geçiyoruz. Onları öğretmediğimiz müddetçe öğrencilerin bizim arzu ettiğimiz manada o san’atı icrâ etmeleri mümkün değil. Mâneviyat

²⁵ Akpınar, Cemil. “İcazet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Erişim 3 Haziran 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/icazet-egitim#1>

derken bir dindarlık kastetmiyorum. İnsanın dış görünümünün haricinde asıl olan bir iç dünyası var. O iç dünyayı doğru olan ve olması gereken şeylerle doldurmadığımız müddetçe dış dünyasında güzel şeyler ortaya çıkmaz. İki birbirine bağlı şeyler” diye ekler.

Eğitim süreci boyunca amaç yalnızca ney'e nefes vermek değil, o nefesten çıkanları anlayabilmek olmuştur. Neyden ses çıkarmak herkesin yapabileceği bir eylemdir fakat neyin anlattığını işitmek yalnızca ona gönül verenlere has bir özelliktir. Her ney çalanın derviş gönüllü olamayacağı bir kez daha vurgulanmıştır. Günümüzde maddiyat, siyasi ya da başka sebeplerle açılan kursların - gelenek temelli eğitim verenler hariç- eğitim amacının farklı temellere dayandığı mâlumdur. Bu durum; hem ney sazının kültürümüzdeki mânevi değerini zedelemiş hem de eğitim sürecinde maddi unsurların mânevi unsurların önüne geçmesine sebep olmuştur.

Fizikî Özellikler

Eğitime; kişinin bedenî uzuvlarının elverişli olması özellikleri gözetilerek başlanır. Örn: Ney öğrenecek kişide olması gereken ilk şart fizikî yeterlilik yani uzuvların tam olmasıdır. Talebenin boyunun kısa olması ya da kol ve parmak boyunun kısa olması arka plandadır. Çünkü kişi zamanla enstrümana göre şekil almak zorundadır. Geleneğin son halkalarından olan Emin Dede'nin minyon bir yapıya sahip olmasına rağmen şah neyi ustalıkla kavradığı fotoğraflar günümüze ulaşmıştır.

Eğitim süresince belirlenen kurallara uyma gerekliliği, verilen eğitim boyunca hem talebeye hem de hocaya kolaylık sağlar.

“İcâzet sürecinde olmazsa olmaz dediğiniz üç kural nedir?” sorusuna, Erdoğan; “Öyle bir kural yok. Çünkü biz Niyazi Sayın'dan öyle görmedik. Her isteyene ders verirdi. Bakarsın kabiliyetsiz gibi görünen bir adam başarılı olur” diye belirtir. Özçimi; “Olmaz mı var tabii. Çok kural var da... İlk önce edep, ikincisi teslimiyet, üçüncüsü de ne yaptığının farkında olmak. Ne yaptığının ne öğrendiğinin farkında olmak çok önemli ama başta edep” diyerek eğitim sürecinin temelini edep kavramına dayandırır. Burada da görüldüğü üzere zaman, mekan, hoca aynı olsa da geleneği sürdüren temsilcilerin görüş farklılığı olabilmektedir. Bu durum ise; ekolü temsil eden kişilerin yetiştirdiği yeni temsilcilerin de hocaları gibi çeşitli düsturları benimseyeceği ve buna göre eğitim vereceğinin işaretlerini göstermektedir.

2.3.Gelenekte İcâzeti Verecek Kişide (Hocada) Olması Gereken Vasıflar ve İcâzet İntikâli

Gelenekte, icâzet verecek kişide olması gereken vasıflar göz önünde bulundurulduğunda ekol temsilcilerinin görüşleri mühimdir. “Hocanın icâzet verebilme vasfı nasıl ve neye göre belirlenir? Bu vasıflar zamanla değişime uğrar mı? Size göre uğramalı mı?” sorusuna Erdoğan; “İcâzet verecek kişi usta biri

kabul edilmişse o icâzet kabul görüyor. Aka Gündüz, Niyazi Sayın gibi ekol sahibi bir usta olmalı” diye belirtir. Özçimi; “Hem seveceğiz hem de kendimizi sevdireceğiz. Siz talebeyi seveceksiniz, talebe de sizi sevecek” diyerek mânevî etkileşim üzerinde durur. “Dünyevi ihtiyaçlara binâen, o günün şartlarına göre nasıl ve ne kadar olacağına kendimiz karar vermek suretiyle tabii ki değişime uğruyoruz ama bunun bir ölçüsü olmalı” der. Akalın ise; “Hocanın vasfı, temelleri itibarı ile değişime uğramamalıdır. Muhakkak zaman içinde günün getirdiği yenilikler olacaktır. Bunları elbette kullanmak gerekir” diye belirtir. Sosyo-kültürel bağlamda bakıldığında verilen cevaplar; ustalık, sevgi-saygı birliği, devamlılık esasları üzerine olmuştur. Ustaların sürdürdükleri ekolün günümüz şartları ile asimile olduğu ya da olmak durumunda kaldığı görülmüştür. Buradaki etkenin, öncelikle hocanın, sonra da talebenin inisiyatifinde yönetilebileceği aşikârdır. Bağlılık ve sabır esasının bu noktada nasıl işlediği, izlenen yolda güzergâhtan sapılması ya da devam edilmesi hem ekol temsilcileri hem de adaylar için bir nevî imtihan niteliğindedir.

“Hocanın sazında yetkin olmasının yanı sıra başka nasıl bir kültürel birikime sahip olması gerekir? diye sorulduğunda Erdoğanlar; “Birikimli olmalı. Mesela çok şiir bilmeli” diyerek Niyazi Hoca’nın çok fazla şiir bildiğinden ve bu şiirleri sohbetleri esnasında çokça okuduğundan bahseder. Akalın; “Hocanın elbette diğer alanlarda da bilgisi olmak durumundadır. San’at gene san’at ile beslenir. San’atı bir organ olarak düşünürsek bunu besleyen birçok damar vardır hepsi birbirinden etkileşir ve birbirini besler. Mesela Niyazi hocamız Ney’in yanında birçok san’at dalı ile de uğraşmış ve bu konuda kendinden sonra gelenlere örnek olmaya devam etmiştir” diyerek yine Niyazi Hoca’nın çok yönlü olduğunu belirten bilgiler verir. Niyazi Sayın’ın yalnızca ney icrâsında değil, ilgilendiği ve mahir olduğu çeşitli san’at dallarında da talebelere ilham verdiği bilinir. Tesbih san’atı buna örnek gösterilebilir.

“Popüler kültürün icâzete etkilerini nasıl değerlendirirsiniz?” sorusuna Erdoğanlar; “Popüler müziği gençler yapıyor. Normal. Müziği etkileyen bizleriz, çalıyoruz” derken, Özçimi; ney sazı özelinde bir örnek verip sosyal medyanın olumsuz etkilerinden bahsederek müzik zevkinin ve bu zevke bakış açısının geleneği olumsuz etkilediğini belirtir. Akalın ise; “Popüler kültür ve günümüz çağının yenilikleri elbette gelenekte olan meşk usulünü değişime uğratmıştır. Artık eskisi gibi insanların zamanı ve sabrı kalmamıştır. Her şeyin çabuk ve az zahmetle olması beklenmektedir” diyerek yine popüler kültürün geleneği olumsuz yönde etkilediğinin üzerinde durur.

Sosyal medyayı ve teknolojiyi doğru anlamda kullanmıyor olmanın, kişinin san’at hayatında olumsuz izler bırakabileceği ihtimali üzerinde duran usta görüşleri mevcuttur. Ney sazında çabucak yetkin olunmayacağı, eğitim sürecinde geçilmesi gereken kademeler tamamlanmadan herkesin kendini neyzen olarak tanıtmalarının doğru olmadığı savunulmaktadır. Yetkin olmadan, teknolojik im-

kanlar vasıtası ile yapılan ve teşhir edilen bireysel kayıtların, kişiyi enâniyete sürüklediği de bir diğer görüştür. “Neyzen” vasfının verileceği kişi için sadece sazını icrâ etmedeki yeterlilik seviyesinin kâfi gelmeyeceği, ustaların fikir olarak birleştiği bir diğer husustur.

2.4.İcâzet Sürecini Etkileyen İç ve Dış Faktörler

“Sizin eğitim sürecinizde etkilendiğiniz (olumlu-olumsuz) iç (karakteristik kişilik özellikleri) ve dış faktörler oldu mu? Bu durum sizin eğitmen vasfınızı nasıl etkiledi?” diye sorulduğunda Erdoğan; “Olumlu etkiler; on beş günde bir Niyazi hocama, haftada bir de Halil Can’a derse gidiyordum. Oralarda çok kıymetli insanlar tanıdım. Çok değerli büyüklerimin elini öpme şerefine nail oldum. Olumsuz tarafları yok gibi bir şey, gizli bir rekabet elbette ki vardı ama güzel şeylerdi” diye cevap verir. Özçimi; “Mûsikî hayatımda olumsuz olarak karşılaştığım neredeyse hiçbir şey olmadı. Olumsuzluk, o büyük hocalarımızı kaybetmiş olmaktır. Onlardan san’atımız adına elde ettiğimiz büyük kârlar, hatıralar var. Şu anda bize talip olan arkadaşlara aktarmak gibi bir şansa sahibiz.” diyerek eğitim dönemlerinden övgü ile bahsederler.

Ustalar, Niyazi Sayın’dan eğitim gördükleri süreçte, hocadan sadece ney eğitimi konusunda ilham almadıklarını ifade ederler. Diğer san’at alanlarına yönelmenin hem kişilik olarak hem de sanatçı kimliğine olumlu öğeler eklenmesi bakımından talebeyi geliştirdiğini söylerler. Günümüz koşullarında bir değerlendirme yapmak gerekirse talebelerin, ustaların dönemindeki şartlara bağlı olarak yetişmesi mümkün görünmemektedir. Hocaların gelenek anlayışı, zamanın değerlendirilmesi, koşulların farklılığı, maddî-mânevî şartlar gibi çeşitli unsurlar, her talebenin hocası gibi san’at faaliyetlerinde aktif olması isteğine mâni olabilmektedir.

“Öğrencilerinizin eğitim sürecinde karşılaştıkları problemlerin sürece etkisini kendi döneminizle kıyasladığınızda ne gibi farklardan bahsedersiniz?” denildiğinde Özçimi; “Bu öğrenciler okuldaki öğrenciler mi yoksa kendi öğrencilerimiz mi? Eğer okuldakilerse pek şanslı sayılmazlar. Şu anda ne yazık ki şöyle bir saplantı var; “ajilite”. Mûsikîyi ajiliteden ibaret zanneden bir kesim var. Onların yetiştirdikleri talebeler var. Halbuki mûsikî ajilite değildir. Bizim mûsikîmizde virtüözite diye bir şey kabul edilemez. Batıdaki virtüöziteyi, virtüözlerin hem san’atlarını hem hal ve tavırlarını araştırın. Gaye tamamen birinciliğe oynamak, ismini duyurmak ve alkışlanmaktır. Kendisinden başkasını kabul etmemektir. Bizim san’atımızda virtüöziteden bahsedilemez. Bizim san’atımızda virtüözite nedir biliyor musunuz? Dinleyiciyi mânen etkileyebilmektir” diyerek düşüncelerini belirtir. Erdoğan ise; konservatuarların iyi hocalara ulaşma ve birlikte çalışma bağlamında avantajlı yerler olduğunu belirterek kendisinin alaylı olması hususunda bilgiler verir. Kendi eğitimi sürecinde hocalarla okulda bir arada olabileme şansının düşük olduğundan bahseder. Akalın da; “Benim hatırlayabildiğim zamandan itibaren evimizde mûsikî hep vardı. İlk meşklerimi rah-

metli babam ile yaptık. Babamın mûsikîyle olan ünsiyeti sebebi ile evde mûsikî dinlenir ve hatta Kûtahya'nın o zamanki mûsikîşinaşları ile icrâlar yapılırdı. Tabii ki bu icrâ edilen mûsikî o zamanın güncel müziği değildi. Büyük bir kültürün ve zevkin mahsûlü olan klasik eserlerdi. Günümüzde oldukça az kalsa da meşk devam etmektedir. Artık bu ortam okulda olmakta ve biraz daha metoda bağlı olarak yapılmaktadır. Bunun bizim sazımız olan Ney'de fazlaca sakıncaları vardır. Eskiden uygulandığını duyduğumuz altı ay veya bir sene dem ses üflenmesini bugün hayata geçirirsek etrafımızda kimsenin kalacağını sanmam” diyerek eski ile yeni arasındaki eğitim farkından söz eder.

Mevlevihanelerdeki ney eğitiminin günümüze uyarlanması elbette ki çok zordur. Zira günümüzde ne bu eğitimle yetişmiş usta bulmak ne de bu eğitimle talebe yetiştirmek pek mümkün olmamaktadır. Tekke ve zâviyelerin kapatılmasının ardından dînî faaliyetlerin yanı sıra san'at faaliyetlerinin de mezkûr mekanlarda icrâsı mümkün olmamıştır. Mevlevî kültürü ve ahlâkiyle yetişmiş olursa bile, 14. yüzyılda verilen ney eğitimi ile günümüz ney eğitimi hususunda ciddi farklar söz konusudur.

2.5.Üslûp/Tavir Oluşturmak İçin Yapılan Çalışmalar

Çalışmanın ana hususlarından olan üslûp/tavir kavramı ile ilgili halen görüş farklılıkları mevcuttur. Esas olan üslûp mu yoksa tavir midir? Kişinin kimliğini belirleyen kavram hangisidir? Bu konuda çeşitli görüşler olmakla beraber ekol temsilcileri tarafından mezkûr konunun değerlendirilmesi istenmiş ve soru “Üslûp ile tavir arasındaki ince çizgiyi nasıl değerlendirirsiniz?” şeklinde sorulmuştur. Erdoğan; “Bana göre ikisi de aynıdır” cevabını vermiş, Özçimi; “Aslında bugünkü kullanılan şekliyle bakacak olursak bütün kelimelerin manaları kısırlaştığı için aynı manaya geliyor gibi anlaşılıyor. Geçmişte insanlar mûsikînin genel haline “tavir” demişler, o temel tavrı aldıktan sonra içerisinde şahsi ilaveler yaparak kendine ait bir yapı oluşturmaya da “üslûp” demişler. Bekir Sıtkı Sezgin ile Alâeddin Yavaşca'yı ayırıyoruz. Nasıl ayırıyoruz? Halbuki tavrıları aynı ama bazı üslûp farklılıkları var veya üslûpları aynı ama bazı tavir farklılıkları var. Geçmişte ecdat bunun birine tavir, ötekine üslûp demiş. Büyüklerden başka biri de aslı üslûptur yeni bir şey ilave ettiysen, kendinden şahsi bir şey ortaya koyduysan o tavidir demiş. Aslında bence doğru olanı, hakiki olanı tavidir. Yani mûsikîmizin bütün icrâ özelliklerini ortaya koyan bir tavir var, bu tavrın içerisinde onu hazmettikten sonra kendine ait bazı güzellikler ilave edilince de üslûp olur diye düşünüyorum” demektedir. Akalın ise; “Tavir daha genel kapsamı olan bir kavram olarak düşünebiliriz. Mesela Niyazi Sayın tavir sahibi bir neyzendir ve üslûbu kendine özeldir. Ondan feyz alan öğrencileri de onun tavidir, fakat hepsinin kendi üslûbu vardır. Üslûp daha çok kişiye özeldir. Üslûp ve tavir kavramları çoğu zaman birlikte veya birbirinin yerine kullanılmaktadır. Burada devam ettirilmesi gereken tavir olmalı, üslûp ise kişinin kabiliyet ve anlayışına kalmış bir kavramdır” diyerek konu hakkında görüşlerini belirtir.

Ömrünü mûsikî ilmine ve icrâsına adanmış ustaların görüşleri bu yöndedir. Üslûp/tavır kavramları ile ilgili görüşler, halk mûsikisindeki tür ve ayak konusunun hâlen tartışılması hususu gibidir. Birbirine yakın fakat aynı değil, birbirinden farklı fakat ayrı değildir.

Ney sazında eğitim sürecinin gelenek temelli oluşumu dikkate alındığında, “İcâzet alacak bir öğrencinin üslûp/tavır süreci ne zaman başlar? Bu süreç hangi şartlara göre belirlenir?” sorusu örneklem içerisindeki üç otorite tarafından cevaplanmıştır. Erdoğan; “İlk başta başlar çünkü nasıl başlarsa öyle gidiyor. İyi bir hocadan başlarsa artık öyle gider. Hoca kötüyse gitmez” diyerek ney eğitiminde ve icrâsında aynı zamanda ney sazına saygı duyulması gerektiği üzerinde durur ve Niyazi Hoca'nın neyin sırta taşınması konusunda çok hassas olduğunu, çok kızdığını, belden aşağı tutulmaması gerektiğini belirterek mânevî bir eğitimin olması gerektiğini de ekler. Özçimi; “Çok uzun seneler sonra başlar. Daha hiçbir şey olmadan ortaya şahsiyet koymaya kalkarsak o ucûbe olur. Çünkü arkası boştur. Önce hocanın şahsiyeti ile şahsiyetleneceksin. İnsanın ilk öğrendiği şey çok doğru ve güzel olmak mecburiyetindedir. Çünkü ilk öğrendiğin şey hep kalıcı oluyor. Çok uğraşıyorsun ama neredeyse hiç terk edemiyorsun. İlk hocandan ne öğrendiyse uzun süre onunla gidiyorsun. Gitmek de mecburiyetindedir” diyerek kendi eğitim döneminde ilk hocasının tavrını uzun yıllar değiştiremediğini anlatır. Akalın; “Tavrın devamı olarak yapılan çalışmada elbette disiplin, meşk ve hatta ilk zamanlarda taklit gereklidir. Bu yapılanlar hocamızdan gördüğümüz yöntemler olduğu için kıymetlidir ve devam ettirilmelidir” demiş ve geleneğin öneminden bahsetmiştir.

Görüldüğü üzere aynı ekolün temsilcileri olan ustalar, üslûp/tavır konusunda farklı görüşlere sahiptir. Bu durum; yaşadıkları eğitim sürecindeki aşamaların kişiye göre farklı olma durumundan kaynaklanmaktadır. Niyazi Sayın ile eğitime başlamadan önceki hocalarının eğitim şekli, icrâ seviyeleri, sosyo-kültürel ortamlardaki yerleri vb. durumlar, ustaların da talebeleri ile olan eğitim ilişkisine yön veren temeller olarak değerlendirilebilir.

“Üslûp-tavır oluşturmak için nasıl bir yöntem (Repertuar, çalışma disiplini, ezber, meşk, geçilen eser sıralaması, taklit) uyguluyorsunuz?” denildiğinde ise; Erdoğan; “Repertuar hiç düşünmedim. Tek bir eser üzerinde çalışıyoruz. Talebenin derecesine göre eser seçiyoruz. Bir eseri baştan sona da değil Niyazi Sayın gibi bir iki satır çalışıyoruz. En fazla iki satır çalışacaksın. Ondan sonra iki satır daha çalışacaksın. Taklit edeceksin. Hocanın internette birçok kaydı var onları mümkün olduğu kadar ezberlettiyorum. Onun üzerine çalıştırıyorum” derken Özçimi; “Talebenin; hocanın belirlemesine tamamen uyması gerekir. Bilirsiniz ki ney, tabiatı icabı hemen ses veren bir saz değil. Üstelik ses çıkarttığını zannettiğiniz gün bile o ney sesi değil. O; nefes geçerken kamışın çıkarttığı sestir. Öncelikle onu ney sesine çevirmek lazım. Onun için çok uzun süre ve uzun soluklu, ısrarla ney sesini elde etmek üzere çalışmalar yapmak icap edi-

yor. Hoca ne zaman ki ‘Tamam oldu artık şu esere başlayalım’ derse o zaman geçilir. Ney bir çalgı aleti değildir. Ney ile her eser çalınabilir diyen arkadaşların bakış açıları ve ölçüleri tam değil” diyerek görüşlerini belirtir. Akalın ise; taklit etmenin hem etkili bir çalışma olması hem de geleneğin sürdürülmesinde hocaların kıymetli yöntemlerinden olması hasebiyle önemli olduğunu belirtir. “Bu süreçte geçilen eserlerin sıralaması da önemlidir. Kademe kademe her eserde yeni bir şeyler öğrenilir. Bunun yanında bir eseri geçtim diyebilmek için ezberlemek, hatta beyne nakş etmesini sağlamak gerekir ki eser anlaşılsın ve üzerine tavır ve üslûp konulabilsin. Yoksa tek başına sadece bir kuru nota olmaktan öteye gidemez” diyerek ezberin önemi üzerinde durur.

Gelenek temelli eğitimde meşk usûlü ezber hem geliştirici hem de ayırıcıdır. Kısa bölümler halinde geçilen eserin sürekli tekrarlanması, talebenin zihnine iyice yerleşir. Bu, meşk usûlü ezberin geliştirici kısmıdır. Ezberlenen kısa bölümler üzerinde yapılan üslûp/tavır çalışmaları ise nota üzerinde yapılan çalışmalardan farkı ile ayırıcıdır. Burada bahsedilen ayırıcı olma durumu, günümüz ney eğitiminde -çoğunlukla- nota üzerinden bir sistemle yol alınmasıdır. Türk müzikisinin san’at ve eğitim çizgisinin köklü bir kültür temeli üzerine kurulu olduğu düşünülürse, bu köklerin şimdi ve gelecekte aynı sağlamlıkla korunması gerektiği aşikardır.

Sonuç

Mûsikîde yazılı bir belge halinde icâzet verilmediği bilgisi mâlûmdur. Ney sazının eğitim süreci özelinde değerlendirilen bu hususta, “icâzet-i kavliyye” olarak bilinen sözlü icâzetin vârolduğu ve bu kavlin halen devam ettiği görülmüştür.

San’atın kendi çerçevesi içerisinde ve câmiâsında kendine sağlam bir yer etmiş ekol temsilcilerinin geleneği yaşatmak için ne tür bir çaba sarf ettiği, ney sazı eğitimcileri ile yapılan görüşmede bir kez daha aşikâr olmuştur. Değişen sosyo-kültürel şartların eğitimde olumsuz yönde etkileri olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Çalışma süresince yapılan araştırmalar ve görüşmelerde ney sazı eğitiminde gelenek dışı icrânın benimsenmediği, dış faktörlerin gelenekli eğitime manipüle ile zarar verdiği de bir diğer husus olarak karşımıza çıkmıştır. Ayrıca üslûp-tavir eğitiminin ve bu eğitim sonucunda elde edilen olgunun hocadan ziyade talebenin yükümlülüğü olduğu görülmüştür. Bâlâda anlatılan hususlar neticesinde kişinin icrâcı kimliğini oluşturma sürecinde izlediği yol ya da o yolda çıkan engellerin, talebenin kendi sorumluluğunda ilerlemesi gerektiği de ortaya çıkmıştır.

Ney sazı eğitiminde Mevlevihaneler vb. eğitim mekânlarında verilen eğitimin günümüz şartlarında mümkün olmayacağı, icâzet ve üslûp-tavir hususlarında, ecdâdin izlediği yolun farklı olduğu görülmüştür. Ney sazı ya da diğer gelenekli sazlar ve gelenekli san’atlarda, her şeyden önce benimsenen yolun doğruluğu, san’at bağlamındaki güvenilirliği ve aktarım silsilesindeki sağlamlığının

önem arz ettiği sonucuna ulaşmıştır.

Tarihin kültür aktarımı sahnesinde Türk Mûsikîsi'nin taşıdığı mühim rol göz önünde bulundurulduğunda, klasik âsârın devamı ve özün kaybolmaması için; icâzat geleneğine -icâzet seviyesinde verilen eğitime- daha çok önem verilmesi gerekliliği önem arz etmektedir.

Funding / Finansman: This research received no external funding. / Bu araştırma herhangi bir dış fon almamıştır.

Conflicts of Interest / Çıkar Çatışması: The author declare no conflict of interest. / Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynaklar

- » Akpınar, Cemil. "İcâzet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Erişim 3 Haziran 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/icazet-egitim#1>
- » Atay, Hüseyin. *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi*. Ankara: Atay Yayınları, 2. Basım, 2018.
- » Ayverdi, İlhan. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük-Kubbealtı Lugâtı*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 3. Basım, 2016.
- » Derman, Mustafa Uğur. "Türk Yazı San'atında İcâzetnâmeler ve Taklid Yazılar". *VII. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler*. 2/717-739. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1972-1973.
- » Devellioğlu, Ferit. *Osmalica-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 14. Basım, 1997.
- » Ersoy, İlhan. "Üslûp Kavramına Analitik Bir Bakış: Türkiye'de Geleneksel Müziklerde Performans Normları". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10/49 (Nisan 2017), 302-314.
- » Idrız, Mesut. "İslâm Eğitimi Yaşamında İcâzet Geleneği", *Değerler Eğitimi Dergisi* 1/3 (2003), 169-188.
- » İnal, İbnülemin Mahmut Kemal. *Hoş Sadâ*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Basım, 1958.
- » Öncel, Mehmet. "Rauf Yektâ". *Türkiye'nin Birikimi-3 Müzisyenler-Rauf Yektâ Bey*. ed. Hüseyin Türkan. 45-54. İstanbul: İlke Yayıncılık, 1. Basım, 2014.
- » Özalp, Nazmi. *Türk Mûsikîsi Tarihi-II*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1. Basım, 2000.
- » Özbolat, Abdullah. "İcâzet Merasiminden Mezuniyet Törenine: Bir Geçiş Dönemi Ritüelinde Süreklilik ve Değişim". *Millî Folklor Dergisi* 16/121 (Bahar 2019), 102-114.
- » Öztuna, Yılmaz. *Türk Mûsikîsi Kavram ve Terimleri Ansiklopedisi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1. Basım, 2000.
- » Sami, Şemseddin. *Kâmus-ı Türkî*. Önsöz: Prof. Dr. Ömer Faruk Akün. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1. Basım, 1998.
- » Tan, Ali- Çıpan, Mustafa. *Ney*. Konya: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 1. Basım, 2013.
- » Yahya Kaçar, Gülçin. *Türk Mûsikîsi Rehberi*. Ankara: Maya Akademi, 2. Basım, 2012.
- » Yahya Kaçar, Gülçin. *Klasik Türk Mûsikîsi Güftelerinde Osmanlıca Kelime ve Terkîbler*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2. Basım, 2017.
- » Yahya Kaçar, Gülçin. *Türk Mûsikîsinde Eser ve İcrâ Tahlîli Yöntemleri*. Ankara: Gece Kitaplığı, 1. Basım, 2020.
- » Yönel, Mahpeyker. "Üslûp Oluşumunda San'atçı Davranışlarını Etkileyen Durumlar". *International Social Sciences Studies Journal* 5/44 (Eylül 2019), 5048-5063. <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1749>

EK.

MÜLÂKÂT SORULARI**1- Gelenek ve Günümüzde İcâzet Süreci**

- Gelenekteki icâzet (Hocanızın aldığı eğitim süreci), sizin aldığınız eğitim süreci ve günümüzde verilen icâzet arasında eğitim yönünden ne gibi farklar vardır?
- Günümüzde icâzet geleneğinin sürdürülmesi için yapılan çalışmalar nelerdir?

2- İcâzet Alacak Kişide Bulunması Gereken (Maddî, Mânevî ve Fiziki) Özellikler

- İcazet alabilmek için ne gibi özelliklere sahip olmak gerekir? Bu özellikleri belirleyen yetki mercii kimdir?
- İcazet sürecinde olmazsa olmaz dediğiniz üç kural nedir?

3- Gelenekte İcâzeti Verecek kişide (Hocada) Olması Gereken Vasıflar ve İcâzet İntikâli

- Hocanın icâzet verebilme vasfı nasıl ve neye göre belirlenir? Bu vasıflar zamanla değişime uğrar mı? Size göre uğramalı mı?
- Hocanın sazında yetkin olmasının yanı sıra başka nasıl bir kültürel birikime sahip olması gerekir?
- Popüler kültürün icâzete etkilerini nasıl değerlendirirsiniz?

4- İcâzet Sürecini Etkileyen İç ve Dış Faktörler

- Sizin eğitim sürecinizde etkilendiğiniz (olumlu-olumsuz) iç (karakteristik kişilik özellikleri) ve dış faktörler oldu mu? Bu durum sizin eğitmen vasfınızı nasıl etkiledi?
- Öğrencilerinizin eğitim sürecinde karşılaştıkları problemlerin sürece etkisini kendi döneminizle kıyasladığınızda ne gibi farklardan bahsedersiniz?

5- Üslûp/Tavır Oluşturmak İçin Yapılan Çalışmalar

- Üslûp ile tavır arasındaki ince çizgiyi nasıl değerlendirirsiniz?
- İcazet alacak bir öğrencinin üslûp/tavır süreci ne zaman başlar? Bu süreç hangi şartlara göre belirlenir?
- Üslûp-tavır oluşturmak için nasıl bir yöntem (Repertuvar, çalışma disiplini, ezber, meşk, geçilen eser sıralaması, taklit) uyguluyorsunuz?